

Latvijas Republikas Senāts

SPRIEDUMS

2026.gada 16.jūnijā

Senāts šādā sastāvā: senatore referente Indra Meldere, senatores Dzintra Amerika un Vēsma Kakste

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /Persona A/ pieteikumu par Latvijas Universitātes 2021.gada 13.maija lēmuma Nr. 1-13/408 atcelšanu, sakarā ar Latvijas Universitātes kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2024.gada 8.janvāra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Latvijas Universitātes (turpmāk – universitāte) studiju programmas „Tiesību zinātne” Bakalaura un maģistra gala pārbaudījuma komisijas (turpmāk – komisija) 2020.gada 26.novembra lēmumu (turpmāk – komisijas lēmums) tika atzīts, ka pieteicēja /Persona A/ bakalaura darbā „/Nosaukums/” (turpmāk – bakalaura darbs), kas aizstāvēts 2008.gadā, ir konstatējams plaģiāts. Komisija rekomendēja anulēt vērtējumu par bakalaura darbu un atcelt lēmumu par sociālo zinātņu bakalaura grāda tiesību zinātnē piešķiršanu pieteicējam.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes dome (turpmāk – dome) 2021.gada 15.marta sēdē, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punktu, pieņēma lēmumu Nr. 20-3/30 apstiprināt komisijas lēmumu un atcelt Juridiskās fakultātes 2008.gada 19.jūnija lēmumu Nr. 9 par sociālo zinātņu bakalaura grāda tiesību zinātnē piešķiršanu pieteicējam un anulēt viņam izsniegto diplomu Nr. /Numurs/ (turpmāk – domes lēmums).

Pieteicējs domes lēmumu apstrīdēja universitātes rektoram. Ar rektora 2021.gada 13.maija lēmumu Nr. 1-13/408 (turpmāk – pārsūdzētais lēmums) domes lēmums atstāts negrozīts.

Pieteicējs minēto lēmumu pārsūdzēja tiesā.

[2] Ar Administratīvās apgabaltiesas 2024.gada 8.janvāra spriedumu pārsūdzētais lēmums atcelts, pamatojoties uz turpmāk norādītajiem argumentiem.

[2.1] Ir pierādīts tas, ka pieteicēja bakalaura darbs ir plaģiāts. Attiecīgi domes 2008.gada 19.jūnija lēmums Nr. 9 par sociālo zinātņu bakalaura grāda tiesību zinātnē piešķiršanu pieteicējam ir bijis prettiesisks. Tādējādi

universitātei bija tiesības lemt par Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkta piemērošanu.

Minētajā tiesību normā ietvertie vārdi „var atcelt” nozīmē, ka iestādei nav obligāti jāatceļ administratīvais akts. Iestādei ir tiesības izvēlēties izdot administratīvo aktu vai neizdot. Šādā gadījumā atbilstoši Administratīvā procesa likuma 65.panta ceturtajai daļai iestādei ir jāapsver izdošanas lietderība.

[2.2] Pārsūdzētā lēmuma izdošana ir pamatota ar šādiem mērķiem: nodrošināt akadēmisko godīgumu (kura leģitīmais mērķis savukārt ir atbilstoša diplomandu zināšanu līmeņa garantēšana) un sabiedrības uzticēšanos akadēmiskā grāda iegūšanas tiesiskumam, kā arī atturēt citus studējošos no līdzīgu pārkāpumu izdarīšanas. Šie mērķi ir leģitīmi un ar bakalaura grāda atcelšanu ir sasniedzami. Tādējādi komisija ir apsvērusi administratīvā akta nepieciešamību un piemērotību.

[2.3] Apsverot, vai minētos mērķus nav iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, komisija ir vērtējusi, vai mērķis nav sasniegts jau ar šīs lietas ierosināšanu un izskatīšanu. Ievērojot, ka pieteicēja maģistra darbā būtiski pārkāpumi vai nepilnības netika konstatētas, atzīts, ka bakalaura grāds ir anulējams, nevis no tā piešķiršanas brīža, bet tikai ar ietekmi uz priekšu. Bakalaura grāda atcelšana ar ietekmi uz priekšu ir efektīvs līdzeklis izvairīties no mērķu sasniegšanai, tomēr ietekme uz pieteicēja tiesību ierobežojumu saglabājas būtiska. Publicitāte saistībā ar pieļauto plaģiātu un attiecīgi pieteicēja reputācijas negatīva ietekmēšana var nopietni apdraudēt pieteicēja karjeru un profesionālo reputāciju, tāpēc svarīgi izvērtēt administratīvā akta atbilstību jeb samērīgumu šaurākā nozīmē.

[2.4] Viens no privātpersonas tiesisko stāvokli stiprinošiem tiesību principiem ir tiesiskās paļāvības princips. Tomēr šis princips izskatāmajā gadījumā nav ņemams vērā, jo lietā ir pierādīts, ka bakalaura diplomu pieteicējs ir ieguvis negodprātīgā ceļā. Paļāvība var tikt aizsargāta tikai tad, ja adresāts attiecīgā administratīvā akta izdošanu nav panācis ar kādu prettiesisku vai vismaz negodprātīgu rīcību no savas puses. Tomēr tas, ka pieteicēja paļāvība uz viņam piešķirtā labuma pastāvīgumu nav aizsargājama, nenozīmē, ka, apsverot administratīvā akta par labuma atņemšanu lietderību, universitātei nebūtu jāsamēro pieteicēja un sabiedrības intereses.

[2.5] Administratīvā procesa likuma 86.pantā nav noteikts labvēlīga prettiesiska administratīvā akta atcelšanas termiņš minētā panta otrās daļas 4.punktā paredzētajam gadījumam. Tomēr atbilstoši doktrīnas atziņās norādītajam laika posms, kas pagājis no labvēlīga prettiesiska administratīvā akta izdošanas, ir viens no vērtējamajiem apstākļiem, lai iestādes lēmums tiktu pieņemts saprātīgā termiņā, ievērojot samērīguma principu.

[2.6] Bakalaura grāda piešķiršana un diploma izdošana apliecina, ka absolvents ir izpildījis noteiktus kritērijus un ieguvis noteiktu zināšanu līmeni. Tamdēļ sabiedrības interesēs ir, lai tiktu ievērots akadēmiskais godīgums, jo tas veicina augstākās izglītības un zinātnes kvalitāti un prestižu. Savukārt būtiski akadēmiskā godīguma pārkāpumi grauj augstskolas prestižu un reputāciju. Tādējādi akadēmiskā godīguma nodrošināšana ir nozīmīga un aizsargājama sabiedrības interese. Izskatāmajā gadījumā, konstatējot pieteicēja bakalaura darbā plaģiātu, komisija atzinusi, ka pieteicējs būtiski pārkāpis akadēmiskā godīguma principus. Lai gan komisija atzinusi, ka pieļautie pārkāpumi ir rupji un pieļauti lielā apmērā, lietā nav konstatēta plaģiāta vissmagākā forma – viltvārdība.

Atbilstoši Akadēmiskā godīguma vispārējām vadlīnijām par ļoti nopietniem akadēmiskā godīguma pārkāpumiem tiek uzskatīts būtisks plaģiāts saistībā ar nozīmīgu uzdevumu, plaģiāts darba būtiskākajās daļās (piemēram, hipotēze noslēguma darbā, pētniecības ideju zagšana, pētījumu rezultāti, secinājumi). Pieteicēja bakalaura darbā apskatīto tēmu „/Nosaukums/” nevar uzskatīt par īpaši nozīmīgu krimināltiesību zinātnē. Plaģiāts nav konstatēts darba svarīgākajā daļā – secinājumos. Turklāt šobrīd pieteicēja pētījums ir zaudējis savu aktualitāti, jo laika gaitā probācijas uzraudzības joma ir piedzīvojusi ievērojamas izmaiņas. Līdz ar to ir apšaubāms, ka pieteicēja darbs varētu tikt izmantots jaunākos pētījumos. Pieteicēja bakalaura darbs nav arī publicēts un nav atzīts kā darbs ar būtisku pienesumu. Ņemot vērā minētos apstākļus, atzīstams, ka pieteicēja pārkāpuma intensitāte ir būtiska, bet tā radītās sekas nav smagas, un, ievērojot ilgo laiku, kas pagājis no pieteicēja bakalaura darba izstrādāšanas, zinātniskā grāda atcelšanai vairs nav tik lielas nozīmes sabiedrības interešu aizskārums novēršanā un leģitīmā mērķa sasniegšanā.

Vērā ņemams, ka pieteicējs ir ieguvis maģistra grādu un maģistra darbā plaģiāts nav konstatēts. Tādējādi, neraugoties uz šaubām, vai pieteicējs ir apguvis iemaņas zinātniskajā pētniecībā studiju programmas noteiktajā apjomā, risks, ka pieteicējam ir kvalifikācijas līmenim neatbilstošas zināšanas, līdz ar maģistra darba sekmīgu aizstāvēšanu, noslēguma eksāmenu nokārtošanu un maģistra grāda iegūšanu, ir novērsts. Tādējādi konkrētajā lietā kaitējums aizsargājamajai sabiedrības interesei un atbildētājas prestižam nav tik smags. Atbildētāja uzsver,

ka no izglītības sistēmas un iegūstamo pamatzināšanu viedokļa, bakalaura grādu nevar vērtēt kā mazāk svarīgu par maģistra grādu. Tam var piekrist, taču uz bakalaura studiju studenta akadēmiskā godīguma pārkāpumiem, salīdzinot ar maģistra studiju vai doktorantūras studenta pārkāpumiem, tomēr būtu jāraugās mazāk kritiski, ņemot vērā, ka bakalaura studiju līmenī akadēmiskās rakstīšanas prasme un izpratne par plaģiātisma radīto kaitējumu nav vēl pietiekami attīstīta. Turklāt atšķirībā no šā brīža situācijas 2008.gadā universitātei nebija ieviesti efektīvi pasākumi plaģiāta konstatēšanā un novēršanā. Tobrīd spēkā esošajos iekšējos noteikumos nebija plaši skaidrots, kā var izpausties plaģiāts, nebija izstrādāts detalizēts regulējums par akadēmisko godīgumu, par akadēmiskā godīguma pārkāpumiem un ar tiem saistīto rīcību. Tādējādi, izvērtējot sabiedrības interešu nozīmību, piešķirtā bakalaura grāda prettiesiskuma pakāpi, maģistra grāda iegūšanu, pieteicēja rīcību, iepriekš konstatētajos apstākļos bakalaura grāda atcelšana pēc 13 gadiem nav atbilstīga leģitīmajam mērķim garantēt atbilstošu diplomanda zināšanu līmeni. Attiecīgi šāds termiņš prettiesiski iegūta diploma anulēšanai konkrētajā gadījumā nav atzīstams par saprātīgu. Turklāt ne komisijas, ne domes, ne pārsūdzētajā lēmumā nav vērtēts laiks, kas pagājis no bakalaura diploma iegūšanas un nav ietverts pamatojums, kāpēc atbildētājas ieskatā 13 gadi ir saprātīgs termiņš diploma anulēšanai konkrētajos apstākļos.

[2.7] Nav šaubu, ka augstskolas reputāciju ietekmē akadēmiskais negodīgums. Plaģiāta savlaicīgā konstatēšanā liela nozīme ir gan darba zinātniskajam vadītājam, gan arī recenzentam, jo tās ir personas, kas vistuvāk ir iepazinušās ar noslēguma darbu. Darba vadītājs ir persona, kas pirmā var konstatēt plaģiāta pazīmes. Par noslēguma darbu raksturojumu sniedz recenzents, pievēršoties arī atsauču lietošanai. Visbeidzot studentam bakalaura darbs ir jāaizstāv komisijas priekšā. Tādējādi visās minētajās stadijās būtiska nozīme ir mācību spēku profesionalitātei un modrībai, lai spētu konstatēt plaģiāta pazīmes.

Pieteicēja bakalaura darba izstrādes un aizstāvēšanas posmā bija objektīvi iespējams konstatēt pazīmes par plaģiāta iespējamību, un universitātei pastāvēja iespēja laikus plaģiātu novērst, tādējādi aizsargājot savu reputāciju un samazinot radīto kaitējumu, kas izskatāmajā lietā nav noticis. Minētais apstāklis būtu vērtējams, lemjot, kādas sekas par atklāto plaģiātu ir piemērojamas pieteicējam, taču universitāte to nepamatoti nav darījusi.

[2.8] Fakts, ka pieteicēja bakalaura darbā ir atklāts plaģiāts, neapšaubāmi rada nelabvēlīgas sekas pieteicēja reputācijai sabiedrībā, kas var negatīvi ietekmēt pieteicēja privāto dzīvi un karjeru, radot tādu reputācijas krituma risku, kas var novest pie amata zaudēšanas, tamdēļ arī pārsūdzētais lēmums būtiski aizskar pieteicēja tiesības un tiesiskās intereses. Samērojot pieteicēja intereses ar sabiedrības interesēm, lai tiktu ievērots akadēmiskais godīgums, konstatējams, ka mediju un līdz ar to arī sabiedrības pievērstai uzmanībai pieteicējam ir arī preventīva nozīme, lai atturētu citas personas no plaģiātisma un veicinātu akadēmiskā godīguma ievērošanu. Minēto apstākli universitāte nav ņēmusi vērā, apsverot, vai fakta konstatēšana par plaģiātu pieteicēja bakalaura darbā un šā fakta publiskošana nav mazāk ierobežojošs līdzeklis nekā diploma anulēšana, lai sasniegtu leģitīmo mērķi.

[2.9] Universitāte nav pareizi izmantojusi rīcības brīvību, izdodot pārsūdzēto lēmumu. Pārsūdzētais lēmums ir prettiesisks, jo nav atbilstīgs kļūdainu lietderības apsvērumu dēļ. Pārsūdzētais lēmums nav pieņemts saprātīgā termiņā, un tas nav samērīgs, jo labums, ko iegūst sabiedrība, atņemot pieteicējam bakalaura grādu un anulējot diplomu, ir mazāks nekā pieteicēja tiesību ierobežojums. Izskatāmajā gadījumā kā izņēmuma gadījumā tiesiskās noteiktības principam un tiesiskās drošības principam, kas prasa, lai ar neapstrīdamu administratīvo aktu galīgi noregulēta situācija paliktu nemainīga, ir dodama priekšroka iepretim tiesiskuma principam, kura nodrošināšanai ir ticis pieņemts pārsūdzētais lēmums.

[3] Universitāte par apgabaltiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, kurā norādīti šādi argumenti.

[3.1] Apgabaltiesa nepareizi piemērojusi Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punktu. Kaut arī 86.panta otrās daļas pirmajā teikumā ir vārds „var”, kas šķietami norāda uz lēmuma pieņemšanu kā brīvu administratīvo aktu, šajā gadījumā tas attiecas vienīgi uz pieteicēja darbību prettiesiskuma izvērtējumu. Turpmākais šā punkta saturs paredz pienākumu atcelt prettiesisko administratīvo aktu, kas iegūts pieteicēja prettiesisko darbību rezultātā, un tas neparedz iestādes rīcības brīvību šādā gadījumā. Līdz ar to, ja ir konstatēta pieteicēja prettiesiska rīcība, ir jāvērtē šīs prettiesiskās rīcības smagums, bet ne tas, kā administratīvā akta palikšana spēkā ietekmē būtiskas sabiedrības intereses. Tādēļ tiesa ir kļūdījusies, saskatot nepieciešamību vērtēt lietderības apsvērumus.

Pieteicējs ir pieļāvis vienu no smagākajiem pārkāpumiem, ko studējošais var pieļaut, turklāt tieši šo rīcību rezultātā ieguvis nepamatotu apliecinājumu par savu zināšanu un kompetenču šķietamo esību. Tā kā pieteicējs nav izpildījis pamata prasības bakalaura grāda iegūšanai, administratīvs akts, kas šādas tiesības piešķir, nevar palikt spēkā. Šāda izpratne attiecībā uz prettiesiski iegūta akta atcelšanu izriet no tiesiskās paļāvības neesības. Personai nevar veidoties tiesiskā paļāvība uz administratīvo aktu un no tā izrietošām tiesībām, kas ir iegūtas prettiesiskā veidā, neraugoties uz laiku, kas paiet pēc šā akta izdošanas. Līdz ar to arī šāda prettiesiski iegūta administratīvā akta darbības ilgums nav un nevar būt izšķirošs, lai vērtētu attiecīgā akta atcelšanas iespējamību. Lietā nepastāv tādi apstākļi vai intereses, kas prevalētu pār universitātes identificētajiem mērķiem. Tā kā pārsūdzētais lēmums pēc būtības neietekmē pieteicēja tālāk iegūto maģistra grādu un jurista kvalifikāciju, kas ir balstīta uz šo prettiesisko bakalaura grādu, nepastāv citas aizsargājamas intereses, kas prevalētu pār šo interešu aizsardzību. Apstākļi, ka pieteicēja rīcības prettiesiskums ir kļuvis publiski zināms un, iespējams, rada kaitējumu pieteicēja reputācijai, ir saistīts ar pieteicēja paša rīcību, nevis pārsūdzēto lēmumu.

[3.2] Tiesa ir pareizi konstatējusi, ka universitātei bija tiesības atcelt pieteicējam labvēlīgo administratīvo aktu atbilstoši Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punktam. Tomēr universitātei nebija rīcības brīvības attiecībā uz prettiesiskā akta atcelšanu kā tādu. Tiesa, nepamatoti uzskatot pretējo, ir nonākusi pie vairākiem nepareiziem secinājumiem: par alternatīvu līdzekļu piemērošanu leģitīmo mērķu sasniegšanai; pārsūdzētā lēmuma samērīgumu šaurākā nozīmē, neizsverot pieteicēja intereses pret visiem norādītajiem leģitīmajiem mērķiem, kuru dēļ pārsūdzētais lēmums ir pieņemts; ka termiņš, kurā pārsūdzētais lēmums ir pieņemts, nav bijis samērīgs. Konkrētajā situācijā tiesa ir konstatējusi smagāko akadēmiskā godīguma pārkāpumu – plaģiātu, kas ir pamats Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkta piemērošanai. Tiesas prettiesiskas rīcības rezultātā iegūta administratīvā akta atcelšana šajā situācijā nav acīmredzami nesamērīga.

[3.3] Nepastāv citi vienlīdz efektīvi, bet pieteicēja tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tiesas identificētais iespējami maigākais līdzeklis – informācijas par plaģiātu publiskošana vai iespējamā mediju rezonanse kā preventīvs līdzeklis, lai atturētu citus no līdzīgas rīcības, – nav paredzēta tiesību normās kā atbildētājas pienākums. Šāds piedāvātais tiesas līdzeklis nenasniegtu visus atbildētājas izvirzītos leģitīmos mērķus. Vienīgi šādas informācijas publiskošana, neradot nekādas tiesiskas sekas prettiesiskās rīcības veicējam, varētu pamudināt, nevis atturēt citus studējošos no līdzīgu pārkāpumu izdarīšanas. Proti, šādā veidā universitāte kā viena no vadošajām Latvijas augstskolām publiski norādītu, ka tās interese par akadēmisko godīgumu un integritāti nav tik augsta, lai anulētu diplomu personai, kas to ir ieguvusi prettiesiski. Šāda rīcība ne tikai neatturētu citus studējošos no plaģiāta pieļaušanas savos darbos, apzinoties, ka reālu seku tam nebūs, bet arī grautu universitātes reputāciju, uzskatot universitāti par institūciju, kas neiestājas pret rupjākajiem akadēmiskajiem pārkāpumiem. Universitātei nav jārūpējas par pieteicēja potenciālo reputācijas aizskārumsu situācijā, kur tieši pieteicēja rīcības dēļ tā tiek grauta. Tādējādi tiesas norādītais līdzeklis nespētu sasniegt atbildētājas izvirzītos mērķus tādā pašā kvalitātē kā pārsūdzētais lēmums.

[3.4] Ar pārsūdzēto lēmumu ir ievērots arī tainsnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm un pieteicēja interesēm uz prettiesisku darbību rezultātā iegūta prettiesiska administratīvā akta spēkā esību.

Pieteicēja tiesiskās paļāvības neesības gadījumā universitātes rīcības brīvība un sabiedrības interešu aizsardzība pieaug, nevis samazinās. Proti, pieteicējam nav leģitīmas intereses uz prettiesiskā veidā iegūta administratīvā akta aizsardzību. Tādēļ samērīgums šaurākā nozīmē būtu vērtējams tādējādi, vai vispār pastāv kādas leģitīmas intereses, kas pieprasa pieteicējam izsniegtā bakalaura grāda anulēšanu un kādas sekas no pārsūdzētā lēmuma tiks radītas pieteicējam. Savukārt tiesiskās sekas nenasniedz tādu pieteicēja tiesību ierobežojumu, lai atturētu universitāti no pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas.

No sprieduma neizriet, ka tiesa ir vērtējusi visus universitātes norādītos leģitīmos mērķus kopsakarā, bet gan lielāku uzmanību pievērsusi tikai akadēmiskā godīguma nodrošināšanas interesei. Savukārt nav pienācīgi ņemta vērā sabiedrības uzticēšanās akadēmiskā grāda iegūšanas tiesiskumam un interese atturēt citus studējošos no līdzīgu pārkāpumu pieļaušanas. Līdz ar to tiesa ir veikusi pārāk šauru interešu samērošanu, kas novedusi pie kļūdainiem secinājumiem. Pārsūdzētā lēmuma nepieņemšana radītu pretēju ietekmi un būtiski grautu sabiedrības kopējās intereses. Universitāte tādējādi apliecinātu, ka akadēmiskais godīgums nav tiesiski aizsargājama interese, turklāt tas mestu šaubu ēnu universitātes izsniegtajiem akadēmiskajiem grādiem un spējām nodrošināt atbilstošu diploma un zināšanu līmeņa garantēšanu. Jo īpaši tas attiecas uz izglītības programmām, kuru galarezultātā personas iegūst profesionālo kvalifikāciju.

Tiesa ir mazinājusi bakalaura darba nozīmi un paudusi vispārīgu apgalvojumu (bakalaura studiju līmenī akadēmiskās rakstīšanas prasme un izpratne par plaģiātisma radīto kaitējumu nav vēl pietiekami attīstīta), kas nav pamatots ar avotiem un neizriet no iepriekš sniegtās argumentācijas. Tikai tādēļ, ka bakalaura studijas ir pirmais augstākās izglītības posms, studējot tiesību zinātnes, tas nemazina šo studiju intensitāti, studiju programmas sarežģītību un nepieciešamo zināšanu līmeni. Bakalaura studijas tiesību zinātnē ir augstākās izglītības studiju programma, kas, kā jebkura cita, pieprasa pienācīgu studējošo attieksmi, piemērojamo normatīvo aktu prasību izpildi, tostarp akadēmiskā godīguma ievērošanu. Tieši bakalaura studijas studentam sniedz tās nepieciešamās zināšanas, kuras tiek turpmāk attīstītas un bez kurām maģistra studijas nebūtu iespējamas.

[3.5] Universitāte bija pieminējusi tiesu praksi, kas norāda, ka termiņu un laiku, kas pagājis no administratīvā akta izdošanas, saista ar tiesiskās palāvības esību. Tādēļ, ja personai nerodas tiesiskā palāvība, nav nozīmes laikam, kāds ir pagājis no administratīvā akta izdošanas. Tiesa secinājusi, ka šajā situācijā pieteicējam nav tiesiskās palāvības un tā nevar tikt vērtēta. Tādējādi laika posms, kas paiet no bakalaura piešķiršanas, nevar radīt aizsargājamo interesi uz prettiesiski iegūtu administratīvo aktu. Tieši šādu iemeslu dēļ likumdevējs nav noteicis termiņu vai noilgumu pārsūdzētā lēmuma pieņemšanai, līdz ar to pārsūdzētais lēmums ir pieņemts saprātīgā termiņā.

Tiesa nav ņēmusi vērā un atspēkojusi universitātes argumentus par plaģiāta kā tiesību pārkāpuma raksturu. Universitātes pārstāvji tiesas sēdē norādīja, ka plaģiāts pēc būtības ir autortiesību pārkāpums, jo pieteicējs piesavinās un norāda citu autoru darbus kā savus. Savukārt atbilstoši Autortiesību likuma 36.pantam autortiesības ir spēkā un aizsargā autoru radītos galaproduktus visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves. Tādējādi ir pamatoti sagaidīt, ka sabiedrības interese par pieteicēja prettiesiskās rīcības seku novēršanu ir augsta arī pēc 13 gadiem. Līdz ar to secināms, ka laiks, kas ir pagājis no bakalaura darba piešķiršanas un tā atņemšanas, nav bijis nesamērīgs, ievērojot aizsargājamās intereses un pieteicēja prettiesisko rīcību un tās smagumu. Turklāt arī likumdevējs, virzot grozījumus Augstskolu likuma 59.pantā, likumprojekta anotācijā ir skaidrojis, kādas ir legītīmās intereses piešķirtā grāda anulēšanai un sabiedrības interešu nozīmīgumam.

[3.6] Tiesa arī nepareizi izsvērusi tiesību principus. Universitāte ir nodrošinājusi, ka tiesiskā drošība un noteiktība, pieņemot pārsūdzēto lēmumu, netiek ietekmēta, jo pārsūdzētā lēmuma iedarbība ir vērsta uz nākotni.

Tiesa ir risinājusi vispārējo tiesību principu (tiesiskuma un tiesiskās noteiktības principa) savstarpējo kolīziju, nosakot prioritātes kārtību starp kolidējošiem principiem, taču nav sniegusi argumentāciju par to. Šajā lietā pārsūdzētais lēmums neietekmē jau iedibinātas un esošas attiecības, kas tika iegūtas, pamatojoties uz prettiesiski iegūto bakalaura grādu. Tiesa nav pamatojusi, kādas tiesiskās attiecības vai sekas būtu radītas tiesiskās drošības vai noteiktības nodrošināšanai, ja pārsūdzētais lēmums tiktu atstāts spēkā.

[4] Paskaidrojumā par kasācijas sūdzību pieteicējs norādījis, ka kasācijas sūdzība nav pamatota.

Motīvu daļa

[5] Tiesa šajā lietā atzina, ka universitāte bija izdevusi prettiesisku administratīvo aktu – pieņēmusi lēmumu par bakalaura grāda piešķiršanu pieteicējam, kaut arī pieteicēja izstrādātajā bakalaura darbā bija pieļauts plaģiāts. Tādēļ tiesa vērtēja, vai universitāte, pieņemot pārsūdzēto lēmumu, pareizi piemēroja Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punktu. Tiesa secināja, ka universitāte ir pieļāvusi kļūdas lietderības apsvērumu izdarīšanā, tādēļ atzina pārsūdzēto lēmumu par prettiesisku. Universitāte kasācijas sūdzībā norādījusi, ka tiesa minēto tiesību normu piemērojusi nepareizi, jo tiesai nebija jāizdara lietderības apsvērumi.

Tādēļ izskatāmajā lietā ir strīds par to, vai tiesa ir pareizi interpretējusi un piemērojusi Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punktu.

[6] Administratīvā procesa likuma 65.panta otrajā daļā noteikts: ja piemērojamā tiesību norma ļauj iestādei izlemt, vai administratīvo aktu izdot vai neizdot, bet izdošanas gadījumā nosaka konkrētu tā saturu (izdošanas izvēles administratīvais akts), iestāde apsver izdošanas lietderību. Ja iestāde secina, ka administratīvais akts ir izdodams, tā izdod tāda satura administratīvo aktu, kāds paredzēts piemērojamā tiesību normā. Ja iestāde secina, ka administratīvā akta izdošana nav lietderīga, tā lietu izbeidz.

Izskatāmajā gadījumā ir piemērots Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkts, kas noteic: adresātam labvēlīgu prettiesisku administratīvo aktu var atcelt, ja ir vismaz viens no šādiem apstākļiem: adresāts attiecīgā administratīvā akta izdošanu panācis ar apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu, kukuļošanu, spaidiem, draudiem vai citām prettiesiskām darbībām. Šādā gadījumā iestāde izvērtē adresāta veikto darbību prettiesiskumu un atceļ šo administratīvo aktu ar tā izdošanas dienu.

Tādējādi minētās tiesību normas pirmais teikums vispirms ļauj iestādei izlemt, administratīvo aktu izdot vai neizdot situācijā, ja labvēlīgais akts ir bijis prettiesisks un adresāts tā izdošanu panācis ar apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu, kukuļošanu, spaidiem, draudiem vai citām prettiesiskām darbībām. Minētās tiesību normas otrais teikums noteic to, kāds administratīvais akts ir izdodams, ja iestāde secinājusi, ka administratīvais akts ir jāizdod: prettiesiskais administratīvais akts ir atceļams. Tādējādi piemērojamā tiesību norma ļauj lēmuma pieņemējam izlemt par administratīvā akta izdošanu, bet administratīvā akta izdošanas gadījumā paredz konkrētas sekas.

Arī tiesību doktrīnā norādīts: atbilstoši komentējamā panta otrās daļas 4.punkta otrajam teikumam, gadījumā, ja administratīvais akts iegūts adresāta darbību prettiesiskuma dēļ, iestāde izvērtē adresāta veikto darbību prettiesiskumu un atceļ šo administratīvo aktu ar tā izdošanas dienu. Kaut arī otrās daļas pirmajā teikumā ietvertais vārds „var” norāda uz to, ka arī šāda akta atcelšana ir brīvais akts (65.panta ceturtnā daļa), iestādes rīcības brīvība attiecas tikai uz adresāta darbību prettiesiskuma pakāpes izvērtēšanu. Parasti šādu aktu atceļ ar atpakaļejošu spēku. Tikai izņēmuma gadījumā, ja atcelšana ir acīmredzami nesamērīga, šādu administratīvo aktu var atcelt tikai uz priekšu vai neatcelt vispār (Briede J. *86.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Dr. iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 863.–864.lpp.*).

[7] Administratīvā procesa likuma 66.panta pirmajā daļā norādīts uz apsvērumiem, kas jāņem vērā, lemjot par administratīvā akta (tostarp labvēlīga prettiesiska akta atcelšanu) izdošanu. Tiesību normā noteikts: apsverot administratīvā akta izdošanas vai tā satura lietderību, iestāde lemj: 1) par administratīvā akta nepieciešamību, lai sasniegtu tiesisku (legitīmu) mērķi; 2) par administratīvā akta piemērotību attiecīgā mērķa sasniegšanai; 3) par administratīvā akta vajadzību, tas ir, par to, vai šo mērķi nav iespējams sasniegt ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo administratīvā procesa dalībnieku tiesības vai tiesiskās intereses; 4) par administratīvā akta atbilstību, salīdzinot privātpersonas tiesību aizskārumu un sabiedrības interešu ieguvumu un ņemot vērā, ka privātpersonas tiesību būtisku ierobežošanu var attaisnot tikai ievērojams sabiedrības ieguvums.

Tādējādi gan administratīvā akta izdošanas izvēles, gan satura izvēles gadījumā administratīvā akta izdevējam ir jāizdara lietderības apsvērumi. Tas nozīmē, ka šajā lietā tiesai bija jāpārbauda, vai universitāte, pieņemot pārsūdzēto lēmumu, ir pareizi izmantojusi rīcības brīvību un apsvērusi: vai ar lēmumu atcelt pieteicējam piešķirto bakalaura grādu pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas brīdī ir iespējams sasniegt un tiek sasniegts legītīms mērķis; vai legītīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar administratīvā procesa dalībnieku mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; vai privātpersonas tiesību aizskārumus ar pārsūdzētā lēmuma izdošanu ir mazāks, nekā sabiedrības interešu ieguvums.

Senāts atzīst, ka tiesa spriedumā šos lietderības apsvērumus ir pārbaudījusi, tomēr turpmāk minēto iemeslu dēļ to pārbaudē ir konstatējamās kļūdas, kas varēja novest pie nepareiza sprieduma.

[8] Tiesa ir atzinusi, ka jau pieteicēja studiju laikā universitātē no studējošā tika sagaidīta tāda uzvedība, kas atbilstoši šā brīža tiesiskajam regulējumam definēta kā akadēmiskais godīgums (Latvijas Universitātes iekšējās kārtības noteikumu studējošajiem (apstiprināti ar Latvijas Universitātes Senāta 2004.gada 31.maija lēmumu Nr. 258) (turpmāk – Iekšējās kārtības noteikumi) 4.2. un 4.7.punkts), taču pieteicējs šo prasību ir pārkāpis. Tāpat spriedumā atzīts, ka pārsūdzētā lēmuma izdošanā ir apsvērta administratīvā akta nepieciešamība un piemērotība legītīmo mērķu sasniegšanai: ar prettiesiski iegūta bakalaura grāda atcelšanu ir iespējams sasniegt pārsūdzētājā

lēmumā izvirzītos leģitīmos mērķus: nodrošināt akadēmisko godīgumu (kura leģitīmais mērķis savukārt ir atbilstoša diplomandu zināšanu līmeņa garantēšana) un sabiedrības uzticēšanos akadēmiskā grāda iegūšanas tiesiskumam, kā arī atturēt citus studējošos no līdzīgu pārkāpumu izdarīšanas. Tādēļ tiesa secināja, ka universitāte ir apsvērusi administratīvā akta nepieciešamību un piemērotību. Vienlaikus tiesa atzina, ka universitāte nav apsvērusi cita, mazāk ierobežojoša līdzekļa iespējamību, kā arī secinājusi, ka bakalaura grāda atcelšana nav bijusi samērīga.

Universitāte kasācijas sūdzībā norādījusi, ka tiesa cita, mazāk ierobežojoša līdzekļa iespējamību un samērīgumu, nav pareizi izvērtējusi un tādējādi nav pareizi piemērojusi Administratīvā procesa likuma 66.panta pirmās daļas 3. un 4.punktu.

Ievērojot minēto, tālāk Senātam jāpārbauda, vai tiesa objektīvi ir izvērtējusi un konstatējusi kļūdas trešā un ceturtais lietderības apsvērums izdarīšanā pārsūdzētā lēmuma pieņemšanā: to, vai leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo administratīvā procesa dalībnieku tiesības vai tiesiskās intereses; administratīvā akta atbilstību, salīdzinot privātpersonas tiesību aizskārumu un sabiedrības interešu ieguvumu.

[9] No pārsūdzētā sprieduma izriet, ka universitāte bija apsvērusi vairākus alternatīvos līdzekļus (bakalaura darba pārstrādāšanu vai cita darba izstrādāšanu, kā arī apsvērusi, vai mērķis nav sasniegts jau ar šīs lietas ierosināšanu un izskatīšanu), bet atzinusi tos par nepiemērotiem leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tomēr tiesa ir saskatījusi vēl vienu pieteicēja tiesības mazāk ierobežojošu līdzekli: fakta par plaģiātu bakalaura darbā publiskošanu un tā radītās sekas. Proti, tiesas ieskatā mediju un sabiedrības pievērstai izmanībai pieteicējam arī esot preventīva nozīme, lai atturētu citas personas no plaģiātisma un veicinātu akadēmiskā godīguma ievērošanu. Universitāte neesot apsvērusi šādu līdzekli.

Universitāte kasācijas sūdzībā norādījusi, ka tai nav pienākuma informēt sabiedrību par bakalaura darbā konstatēto plaģiātu.

Senāts iepriekš judikatūrā ir norādījis, ka personai ir tiesības prasīt, lai iestāde izmanto savu rīcības brīvību nekļūdīgi. Tiesa var pārbaudīt tikai to, vai valsts pārvalde, izmantojot savu rīcības brīvību, ir rīkojusies tiesiski. Valsts pārvaldes rīcības brīvība nav izmantota tiesiski, ja tā ir kļūdaina. Līdz ar to tiesai ir jāpārbauda iespējamās rīcības brīvības izmantošanas kļūdas: rīcības brīvības neizmantošana, rīcības brīvības pārsniegšana, rīcības brīvības nepareiza izmantošana. Valsts pārvaldes rīcības brīvība ir izmantota nepareizi, ja tās izmantošana ir pretrunā ar noteikumiem, kas reglamentē rīcības brīvības pareizu izmantošanu – tas ir, ja lēmuma pieņēmējs nav metodoloģiski korekti izdarījis vispārējos lietderības apsvērumus, nav ievērojis likuma specifiskos norādījumus, patvaļas aizlieguma principu vai procesuālā taisnīguma principu (*Senāta 2010.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKA-673/2010, A42476008, 11.punkts*). Iestādes rīcības brīvība nozīmē, ka tā var (tai normatīvajā aktā ir dotas tiesības vai uzlikts pienākums) izvēlēties starp dažādām rīcības alternatīvām. Rīcības brīvība vispirms izslēdz visas tās rīcības alternatīvas, kas atrodas ārpus tās kompetences ietvariem (rīcības brīvības ārējās robežas). Ja iestāde izvēlas kādu rīcību, kas atrodas ārpus tās kompetences, tad tā rīkojas *ultra vires*, un tās rīcība ir prettiesiska (Briede J., Levits E. *66.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Dr. iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 637.–638.lpp.*).

Tā kā administratīvā akta vajadzība ir viens no elementiem, kas jānovērtē, lai iestāde pareizi izmantotu savu rīcības brīvību, Senāts atzīst, ka arī citiem alternatīviem līdzekļiem, ar kuriem varētu sasniegt leģitīmo mērķi, jābūt tiesiskiem. Tādējādi universitāte, rīcības brīvības ietvaros lemjot par administratīvā akta izdošanu, bija tiesīga apsvērt tikai tādas rīcības modeļus, kas bija tiesiski iespējami.

Tiesa, norādot, ka mediju un sabiedrības pievērstai uzmanībai pieteicējam arī esot preventīva nozīme, lai atturētu citas personas no plaģiātisma un veicinātu akadēmiskā godīguma ievērošanu, nav atsaukusies uz tiesību normām, kas universitātei noteiktu pienākumu vai tiesības informēt sabiedrību vai medijus par studiju darbā atklātu plaģiātu. Universitāte norādījusi, ka tai no tiesību normām neizriet šāds pienākums. Tādējādi, ja šāda pienākuma nav, tad Senāts atzīst, ka universitātei tiesas identificētā leģitīmā mērķa (lai neatkārtotos līdzīgi gadījumi un tiktu nodrošināts akadēmiskais godīgums) sasniegšanai šāds pieteicēja tiesību mazāk ierobežojošs līdzeklis nebija jāapsver. Attiecīgi, ja informācija sabiedrībā par to, ka pieteicēja bakalaura darbs ir plaģiāts, bija izplatījusies citā veidā, tā nebija saistoša universitātei, lai to apsvērtu kā alternatīvu, pieteicēja tiesības mazāk ierobežojošu līdzekli. Līdz ar to tiesas secinājums, ka informācijas publiskošana un mediju interese par konkrēto

gadījumu sasniedz leģitīmo mērķi, ir patvaļīgs un nav pamatots. Tiesa ir pieļāvusi kļūdu Administratīvā procesa likuma 66.panta pirmās daļas 3.punkta piemērošanā.

[10] Kasācijas sūdzībā universitāte norādījusi, ka tiesai nevajadzēja vērtēt administratīvā akta atbilstību jeb samērīgumu šaurākā nozīmē, jo Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkts paredz, kāds tieši administratīvais akts jāizdod.

Senāts jau iepriekš atzina, ka iestādes rīcības brīvība šīs normas piemērošanai primāri attiecas uz to, vai administratīvo aktu izdot vai neizdot. Tomēr Senāts arī atzīst, ka, kaut arī administratīvā akta izdošanas gadījumā tiesību norma paredz, kādu administratīvo aktu iestādei jāizdod, tā tomēr neliedz vērtēt, vai šāds administratīvais akts būs samērīgs (atbilstošs), salīdzinot personas tiesību ierobežojumu ar sabiedrības ieguvumu. Samērīguma vērtējumu šaurākā nozīmē jeb atbilstību administratīvā akta izdošanā tieši paredz Administratīvā procesa likuma 66.panta 4.punkts. Tas ir atzīts arī tiesību doktrīnā tieši saistībā ar Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkta piemērošanu (Briede J. *86.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Dr. iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 863.–864.lpp.*). Salīdzinājumam: gan Satversmes tiesas, gan Senāta judikatūrā ir atzīts, ka pat obligātā administratīvā akta izdošanas gadījumā gan iestādei, gan tiesai jāpārbauda, vai ir ievērots samērīgums, ja ir šaubas, ka ar šādu aktu būtiski tiek aizskartas personas cilvēktiesības (*Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr. 2006-41-01 13.–15.punkts; Senāta 2007.gada 17.maija sprieduma lietā Nr. SKA-3/2007 20.punkts; Senāta 2007.gada 8.marta sprieduma lietā Nr. SKA-89/2007 11.punkts*). Tādēļ Senāts atzīst, ka tiesa konkrētajā gadījumā pamatoti pievērsās samērīguma jeb administratīvā akta atbilstības pārbaudei.

[11] Administratīvā procesa likuma 66.panta otrās daļas 4.punkta otrais teikums paredz, ka būtisku tiesību ierobežošanu var attaisnot tikai ar būtisku sabiedrības labumu.

Tiesa atzinusi, ka pārsūdzētajā lēmumā noteiktais ierobežojums – bakalaura grāda atcelšana ar ietekmi uz nākotni – mazina pieteicēja tiesību ierobežojumu, tomēr šis ierobežojums joprojām ir būtisks. No sprieduma argumentācijas saprotams, ka ierobežojuma būtiskums ir atzīts tādēļ, ka fakts par atklāto plaģiātu rada nelabvēlīgas sekas pieteicēja reputācijai sabiedrībā, kas var negatīvi ietekmēt pieteicēja privāto dzīvi un karjeru, radot tādu reputācijas krituma risku, kas var novest pie amata zaudēšanas. Tādēļ tiesa vērtējusi, vai sabiedrība gūs būtiski lielāku labumu ar bakalaura darba atcelšanu, salīdzinot ar pieteicēja tiesību ierobežojumu.

Senāts atzīst, ka vispārīgi tiesas pieeja administratīvā akta atbilstības vērtēšanai atbilst minētajai tiesību normai, tomēr apgabaltiesa nav ņēmusi vērā vairākus būtiskus universitātes argumentus.

[12] Universitāte kasācijas sūdzībā norādījusi: tiesa nav ņēmusi vērā to, ka ar pārsūdzēto lēmumu netiek ietekmēta pieteicēja karjera, jo maģistra grāds un jurista kvalifikācija pieteicējam nav atcelta. Savukārt pieteicēja reputācijas apdraudējuma cēlonis nav pārsūdzētais lēmums, bet paša pieteicēja prettiesiskā rīcība. Senāts atzīst, ka tiesa šādā aspektā pārsūdzētā lēmuma atbilstību nav vērtējusi un ir izdarījusi savstarpēji neatbilstīgus secinājumus: no vienas puses atzinusi, ka pieteicēja reputācijas apdraudējums būtiski aizskar pieteicēja tiesības, no otras –, ka informācijas izplatīšanās sabiedrībā un mediju interese par konkrēto gadījumu būtu alternatīvs līdzeklis, kas mazāk ierobežotu pieteicēja tiesības. Tomēr tiesa nav apsvērusi, vai iespējamais pieteicēja palikšanas amatā apdraudējums nav paša pieteicēja rīcības sekas, nevis pārsūdzētais lēmums. Pieturoties pie tiesas argumentācijas, ka pieteicēja amata iespējamu zaudēšanu varētu izraisīt viņa reputācijas zudums, Senāts atzīst, ka līdzīgas sekas, iespējams, varētu iestāties arī tad, ja pārsūdzētajā lēmumā būtu tikai konstatēts fakts par plaģiātu, piešķirtais grāds atzīts par prettiesisku, bet bakalaura grāds netiktu atcelts. Arī plaģiāta konstatēšanas fakts pats par sevi personas reputāciju ietekmē nelabvēlīgi, jo liecina, ka persona nav rīkojusies godprātīgi. Tādējādi tiesas argumentācija par to, ka pieteicēja tiesības ir būtiski aizskartas, nav pārlicinoša.

[13] Tiesa ir pievērsusies arī termiņam, kādā pieņemts pārsūdzētais lēmums, atzīstot, ka bakalaura grāda atcelšana nav notikusi saprātīgā termiņā (13 gadus pēc bakalaura grāda piešķiršanas). Spriedumā secināts, ka pieteicēja pieļautā pārkāpuma intensitāte ir būtiska, bet kaitējums aizsargājamām sabiedrības interesēm un universitātes prestižam nav smags, jo pieteicēja izstrādātais bakalaura darbs nav bijis sabiedriski nozīmīgs, nav tikusi pieļauta smagākā plaģiāta forma – viltvārdība –, kā arī plaģiāts nav konstatēts svarīgākajā darba daļā – secinājumos. Tiesa arī atzinusi, ka maģistra grāda iegūšanas faktam ir būtiska nozīme, jo tas novērš risku, ka pieteicējam ir kvalifikācijas līmenim neatbilstošas zināšanas.

Universitāte kasācijas sūdzībā norādījusi, ka tiesa pieteicēja tiesību ierobežojumu un sabiedrības interešu aizskārumu novērtējusi pārāk šauri, kā arī tiesai nebija pamata vērtēt termiņu pārsūdzētā lēmuma pieņemšanai, jo šajā gadījumā pieteicējam nav tiesiskās palāvības uz to, ka prettiesiskais administratīvais akts paliks spēkā.

Turpmāk norādīto iemeslu dēļ šie kasācijas sūdzības argumenti ir daļēji pamatoti.

[14] Administratīvā procesa likuma 86.panta otrās daļas 4.punkts nenoteic termiņu, kādā var tikt atcelts adresātam labvēlīgs prettiesisks administratīvais akts, kura izdošana panākta ar paša adresāta prettiesiskām darbībām. Tiesa pamatoti norādījusi, ka lēmuma pieņemšanas termiņam var būt nozīme administratīvā akta atbilstības vērtējumā. Doktrīnā attiecībā par Administratīvā procesa likuma 86.panta otro daļu noteikts, ka šajā pantā termiņš prettiesiskā administratīvā akta atcelšanai noteikts tikai attiecībā uz 86.panta otrās daļas 1.punktu. Attiecībā uz citiem gadījumiem termiņš nav noteikts. Ja tas nav noteikts speciālajās tiesību normās (tostarp Eiropas Savienības tiesību normās), iestāde drīkst izmantot savas pilnvaras un atcelt administratīvo aktu saprātīgā termiņā. Saprātīgais termiņš nosakāms, ņemot vērā sabiedrības interešu nozīmīgumu, administratīvā akta prettiesiskuma pakāpi, privātpersonas darbības un citus apstākļus (Briede J. *86.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Dr. iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 867.lpp.*). Senāts atzīst, ka termiņam ir nozīme lietderības apsvērumu izdarīšanā kopumā, lai secinātu, vai tad, kad jālemj par labvēlīgā prettiesiskā administratīvā akta atcelšanu, šāds lēmums pieņemšanas brīdī ir nepieciešams, lai sasniegtu tiesisku un leģitīmu mērķi, aizsargātu nozīmīgas sabiedrības intereses. Nav izslēgts, ka var būt situācijas, kad prettiesiskā labvēlīgā akta atcelšanai nav jēgas, jo atceļošā lēmuma pieņemšanas brīdī tas nenasniegtu nekādus leģitīmus mērķus vai sabiedrības intereses būtu maznozīmīgas.

Tiesa ir atzinusi, ka ar bakalaura grāda atcelšanu var tikt sasniegti pārsūdzētajā lēmumā norādītie leģitīmie mērķi. Tomēr no tiesas argumentācijas par pārsūdzētā lēmuma atbilstību secināms, ka tiesa ir akcentējusi konkrētā bakalaura darba, iegūtā maģistra darba, universitātes pieļauto kļūdu nozīmi, un tādējādi atzinusi, ka sabiedrības intereses nav būtiski skartas, bet nav vērtējusi pieteicēja pieļautā pārkāpuma paša par sevi nozīmi iepretim aizsargājamu sabiedrības interešu nozīmīgumam. Senāts atzīst, ka šāds vērtējums varēja novest tiesu pie kļūdainiem secinājumiem par pieteicēja tiesību ierobežojumu iepretim sabiedrības ieguvumam.

[15] Tiesa pamatoti norādījusi, ka no Iekšējās kārtības noteikumu 4.2. un 4.7.punkta izriet, ka studējošā pienākums ir nepieļaut plaģiātismu studiju darbā. Līdz ar to tas nozīmē, ka no studējošā tiek prasīta tāda uzvedība, kas atbilstoši šā brīža tiesiskajam regulējumam tiek definēta kā akadēmiskais godīgums. Augstskolu likuma 49.panta pirmās daļas 4.punkts gan pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas brīdī, gan arī laikā, kad pieteicējs studēja un izstrādāja bakalaura darbu, paredzēja, ka personu var izslēgt no studējošo saraksta, ja tā ir pārkāpusi augstskolas iekšējos normatīvos aktus. Universitātes iekšējo noteikumu 8.1.punkts paredzēja, ka par šo noteikumu pārkāpumiem studējošajam var izteikt brīdinājumu par eksmatrikulāciju, bet 8.2.punkts noteica, ka par būtiskiem šo noteikumu pārkāpumiem studējošajam kā disciplinārsodu var piemērot eksmatrikulāciju. Šobrīd Augstskolu likuma 59.panta piektajā daļā noteikts, ka augstskolai ir tiesības anulēt valsts atzītu augstākās izglītības diplomu, ja tā konstatē, ka piešķirtais grāds vai profesionālā kvalifikācija vai piešķirtais grāds un profesionālā kvalifikācija ir iegūta, pārkāpjot augstskolas akadēmiskā godīguma noteikumus paredzēto akadēmisko godīgumu, kā arī negodprātīgas rīcības, tostarp plaģiātisma, rezultātā. Augstskolas tiesības anulēt valsts atzītu augstākās izglītības diplomu nav pakļautas noilgumam.

Tāpat akadēmiskā godīguma princips jau pieteicēja studiju laikā bija nostiprināts vismaz iekšējās tiesību normās, un par šā principa pārkāpumu gan iekšējās, gan ārējās tiesību normas paredzēja būtiskas sekas. Tādējādi ar šīm tiesību normām tika aizsargātas būtiskas sabiedrības intereses – akadēmiskais godīgums un sabiedrības palāvība, ka izsniegtais diploms garantē noteiktu zināšanu līmeņa apguvi. Tas nozīmē, ka uz

akadēmiskā godīguma principam atbilstoši izsniegtu diplomu sabiedrībai, piemēram, darba devējiem vai mācību iestādēm citos izglītības posmos u.c. vajadzētu varēt paļauties. Secīgi visas sabiedrības interesēm atbilstoši ir tas, ka šo principu ievēro gan studējošais, gan augstskola (tostarp atbilstoši reaģējot uz pārkāpumu). Kā redzams no šobrīd spēkā esošajām tiesību normām, akadēmiskais godīgums kā princips, kaut arī pastāvēja jau iepriekš, ir nostiprināts arī likumā. Par šā principa neievērošanu paredzētas būtiskas sekas studējošajam. Turklāt universitāte ir norādījusi uz riskiem, ja tā nereaģētu vispār vai nereaģētu pienācīgi uz pieteicēja pieļauto pārkāpumu: sabiedrībā tas radītu iespaidu, ka plaģiātu var pieļaut un nopietnu sekām tam nebūs; universitātes piešķirtajam grādam nevar ticēt (grāds neapliecina iegūtās zināšanas, tostarp izstrādājot studiju noslēguma darbu), kā arī tiktu grauta universitātes reputācija. Tādējādi universitāte ir norādījusi apsvērumus, kas liecina, ka arī pēc ilgāka laika sabiedrības interesēs ir tas, ka uz akadēmiskā godīguma pārkāpumiem tiek pienācīgi reaģēts. Senāts konstatē, ka tiesa šādā aspektā bakalaura grāda atcelšanas termiņu kā administratīvā akta atbilstības elementu nav vērtējusi.

Sekojošajai argumentācijai, secināms, ka piešķirtais grāds plaģiāta dēļ būtu atceļams tikai tad, ja tiktu pieļauta viltvārdība un plaģiāts pieļauts svarīgākajā darba daļā – secinājumos –, kā arī tam būtu nozīme konkrētā nozarē. Taču Senāts atzīst, ka lielāka nozīme būtu piešķirama tieši studējošā darbību raksturam pašam par sevi, nevis tam, cik nozīmīgs ir izstrādātā darba pienesums kādā zinātnes jomā. Pretējā gadījumā varētu nonākt pie atšķirīgas attieksmes līdzīgos gadījumos – grāds būtu atceļams tikai tiem, kas plaģiātu pieļāvuši sabiedriski nozīmīgas tēmas darba izstrādē, kaut arī tādas pašas intensitātes pārkāpumus varētu pieļaut arī mazāk nozīmīgas tēmas darbos. Kasācijas sūdzībā pamatoti norādīts, ka tiesa nav apsvērusi, vai pārsūdzētā lēmuma nepieņemšana neradītu pretēju efektu: sabiedrībā radītu iespaidu, ka akadēmiskais godīgums nav tiesiski aizsargājama interese, un precedentu, ka plaģiātu drīkst pieļaut un nopietnas sekas tam nebūs.

Tiesas argumenti, ka sabiedrības interešu aizskārumu novērš fakts, ka pieteicējs ir ieguvis maģistra grādu, kurā plaģiāts nav konstatēts, kā arī bakalaura darbs būtu jāvērtē mazāk kritiski nekā maģistra darbs, jo bakalaura darba izstrādāšanā studējošā izpratne par pētījuma veikšanu vēl nav pietiekami attīstīta, Senāta ieskatā neiztur kritiku.

Lietā nav strīda, ka bakalaura grāds, tāpat kā maģistra grāds, apliecina noteiktu zināšanu un prasmju līmeni. Tomēr nav pamatoti uzskatīt, ka maģistra grāds varētu pilnībā aizstāt bakalaura grādu, mazināt sabiedrības bažas, ka universitātes izsniegtajam diplomam var ticēt (ka tas apliecina noteiktu zināšanu un prasmju apguves līmeni), līdz ar to būtu izslēdzama iespēja vērtēt to, ka bakalaura darbs neatbilst prasībām. Universitāte konsekventi ir norādījusi, ka pārsūdzētā lēmuma pieņemšanā iegūtais maģistra grāds un tas, ka maģistra darba izstrādē nav tikuši pieļauti pārkāpumi, jau ir ņemts vērā, izvēloties pieteicējam piemērotas sekas – atceļot piešķirto bakalaura grādu ar ietekmi uz nākotni. Tiesa, secinot, ka universitātē laikā, kad pieteicējs izstrādāja bakalaura darbu, nebija noteikta kārtība, kādā atklāt plaģiātu, kā arī universitātes personāls pieteicēja darba izstrādāšanas un aizstāvēšanas posmā varēja plaģiātu atklāt, Senāta ieskatā nav pilnībā novērtējusi ne tā brīža tiesiskā regulējuma būtību, ne komisijas lēmumā norādīto argumentu nozīmi. Proti, no iepriekš minētajām (Iekšējās kārtības noteikumu un Augstskolu likuma) normām secināms, ka tās paredzēja nopietnas sekas augstskolas iekšējās kārtības noteikumu neievērošanā. Savukārt komisijas lēmumā konstatēts, ka pieteicēja darbā vairums fragmentos, kuros konstatēts plaģiāts, saskatāms mēģinājums to slēpt – nebūtiskas redakcionālas vai stilistiskas atšķirības no avotiem, kuri izmantoti bakalaura darba rakstīšanā. Tas komisijas ieskatā apliecina, ka bakalaura darba rakstīšanas laikā darba autors ir apzinājies savas rīcības nepieļaujamību. Tomēr tiesa šos apsvērumus nav novērtējusi kontekstā ar pieteicēja spējām izprast savas rīcības nozīmi un sekas, ja studiju noslēguma darbā tiks pieļauts plaģiāts. Tādēļ tiesas apsvērumi, ka izpratne par bakalaura darba izstrādāšanas principiem studējošajiem vēl nav pietiekami attīstīta, nav pamatoti ne ar tiesību normām, ne arī kā citādi.

Ņemot vērā minēto, Senāts atzīst, ka tiesa nav pienācīgi novērtējusi, vai ar pārsūdzēto lēmumu radītās tiesiskās sekas pieteicējam, arī 13 gadus pēc bakalaura darba iegūšanas, sasniedz tādu pieteicēja tiesību ierobežojumu, kas acīmredzami ir nesamērīgs ar sabiedrības interešu ieguvumu. Tiesas vērtējums neatklāj, ka pieteicēja tiesību ierobežojums ir lielāks nekā sabiedrības interešu ieguvums.

Rezumējot minēto, Senāts atzīst, ka tiesa pārsūdzētā lēmuma atbilstības novērtēšanā ir pieļāvusi būtiskus trūkumus, kas varēja novest pie nepareiza sprieduma taisīšanas.

[16] Tā kā apgabaltiesa ir pieļāvusi kļūdas lietderības apsvērumu pārbaudē (Administratīvā procesa likuma 66.panta pirmās daļas 3. un 4.punkta piemērošanā), secīgi nav pareizi piemērots Administratīvā procesa likuma

86.panta otrās daļas 4.punkts. Tā kā šīs kļūdas varēja novest pie nepareiza sprieduma taisīšanas, tiesas spriedums ir atceļams un lieta nododama jaundai izskatīšanai apgabaltiesai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.¹panta pirmās daļas 1.punktu, 348.panta pirmās daļas 2.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprieda

atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2024.gada 8.janvāra spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai;

atmaksāt Latvijas Universitātei drošības naudu 70 *euro*.

Spriedums nav pārsūdzams.

I. Meldere Dz. Amerika V. Kakste